
Rīga, jūgendstila metropole

Jānis Krastiņš

Édition électronique

URL : <http://journals.openedition.org/rbnu/2487>

DOI : 10.4000/rbnu.2487

ISSN : 2679-6104

Éditeur

Bibliothèque nationale et universitaire de Strasbourg

Édition imprimée

Date de publication : 1 mai 2019

Pagination : 18-27

ISBN : 9782859230791

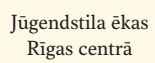
ISSN : 2109-2761

Référence électronique

Jānis Krastiņš, « Rīga, jūgendstila metropole », *La Revue de la BNU* [En ligne], 19 | 2019, mis en ligne le 01 mai 2019, consulté le 28 janvier 2021. URL : <http://journals.openedition.org/rbnu/2487> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/rbnu.2487>

La Revue de la BNU est mise à disposition selon les termes de la Licence Creative Commons Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Partage dans les Mêmes Conditions 4.0 International.

RĪGA, JŪGENDSTILA METROPOLE

↓
JĀNIS KRASTIŅŠ

Jūgendstila periods Latvijas galvaspilsētā Rīgā iezīmējās ar rūpniecības, tirdzniecības un kultūras izaugsmi. Iedzīvotāju skaits 1897. gadā bija 28 2230, bet Pirmā pasaules kara priekšvakarā tas palielinājās līdz vairāk nekā pusmiljonam. Rīgas rūpnīcas ražoja visu – no vienkāršām adatām līdz automašīnām un dzelzceļa vagoniem. 20. gadsimta sākums bija nepieredzēts celtniecības uzplaukuma laiks. Mazās koka mājas bijušajās piepilsētās tika aizstātas ar daudzstāvu mūra namiem. Tieši tie nosaka Rīgas vēsturiskā centra vides tēlu. Pēc 1904. gada Rīgā vairs netika uzcelta tikpat kā neviena jauna eklektisma stila ēka. Jūgendstila ēkas veido gandrīz vienu trešdaļu no pilsētas centra apbūves (sk. att. 18. lpp.).

Jūgendstila attīstību pilsētā ievērojami veicināja Rīgas 700. gadadienas svinības 1901. gadā. Svinību galvenais notikums bija grandioza rūpniecības un amatniecības izstāde, kurā paviljonu un stendu izveidojumā dominēja jūgendstils.¹ Daudzi plakāti, izstāžu programmas, pastkartes, diplomu un citi izstādei veltīti iespiedmateriāli bija jūgendstila grafikas paradigmas.

20. gadsimta sākumā Rīgā aktīvu radošo darbību izvērsa jauna arhitektu paaudze. Lielākā daļa tās pārstāvju profesionālo izglītību bija ieguvusi Rīgas Politehniskajā institūtā, kurā Arhitektūras nodaļa darbojās kopš 1869. gada. Pasaules tālaika novitātēm Rīga izrādījās visai auglīga augsne. Jūgendstila laikā pilsētā darbojās aptuveni 50 arhitektu. Lielākā daļa no tiem bija vietējie vācbaltieši. Tikai aptuveni 10 arhitekti bija latvieši, bet pēc viņu projektiem tapa vairāk nekā trešdaļa no visām ēkām, kas uzceltas šajā laikā.

Rīgas jūgendstilam ir raksturīga plaša formālās izteiksmes daudzveidība, taču jau no pašiem pirmsākumiem tas lielākoties bija skaidri racionāls, tas ir, saprātīgs, pat lietišķi atturīgs. Tāda ir arī lielākā daļa no agrākajām jūgendstila celtnēm Rīgā, tostarp – pati pirmā. Tas bija grāmatu iespiedēja Aleksandra Groseta (*Alexander Grosset*, 1858–1919) īres nams ar veikaliem Audēju ielā 7, kas celts 1899. gadā pēc arhitektu Alfrēda Ašenkampfa (*Alfred Aschenkampff*, 1858–1914) un Maksa Šervinska (*Max Scherwinsky*, 1859–1909) projekta (sk. att. 21. lpp.).² Ēkas fasādes rotā reljefas līnijas, apli un augu stilizējumi jūgendstila ornamentālajai izteiksmei raksturīgās formās, bet dzegu balsta mākslinieciski

veidotas metāla konsoles. Sarežģītais logailu kārtojums fasādēs atbilst ērtam iekštelpu izveidojumam un kopējam plānojumam. Elegantā arhitektoniskā valoda ļauj skaidri nojaust, ka divos apakšējos stāvos ir veikali un biroji, bet augstāk – dzīvokļi.

Viens no agrākajiem jūgendstila pieminekļiem Rīgā ir īres nams ar veikaliem Brīvības ielā 55 (sk. att. 21. lpp.), kas celts 1900. gadā pēc arhitekta Vilhelma Neimaņa (*Wilhelm Johann Carl Neumann*, 1849–1919) projekta. Tās arhitektūra ir izteikti racionālistiska un atšķirīga no ierastajām vienmērīgi piesātinātajām eklektisma fasāžu kompozīcijām, taču kopējā tēlā jaušama vēstures pēctecība: fasādes vainago vairāki zeltiņi, kuru formās interpretēta Nīderlandes vai Vācijas renesanses izteiksmes valoda. Šāda romantiski orientēta jūgendstila mākslinieciskā ievirze Rīgas jūgendstila arhitektūrā atspoguļoja vācu kultūras ietekmi. Ēkas fasādes rotātas ar vismaz 20 atšķirīgu formu maskām un citiem reljefiem ornamentiem. Tie uztverami tikai tuvplānā.

Šis jūgendstila stilistiskās tendences piemēri ir arī daudzdzīvokļu ēkas ar veikaliem Brīvības ielā 68 (1903, arhitekts Aleksandrs Šmēlings (*Alexander Schmaeling*, 1877–1961)), Krišjāņa Valdemāra ielā 23 (1901, arhitekti Heinrihs Šēls (*Heinrich Karl Scheel*, 1829–1909) un Frīdrihs Šefels (*Friedrich Scheffel*, 1865–1913), Brīvības ielā 110 (1902, arhitekts Jānis Alksnis (1869–1939)), kā arī Antonijas ielā 8 un Alberta ielā 12 (abi 1903, arhitekts Konstantīns Pēkšēns (1859–1928); sk. att. 21. lpp.). Ēka Alberta ielā 12 piederēja tās arhitektam, bet projekts tika izstrādāts sadarbībā ar toreiz vēl arhitektūras studentu Eiženu Laubi (1880–1967). Tagad ēkā atrodas Rīgas jūgendstila muzejs.

Jūgendstila uzplaukuma sākumposmā jauno stilu bieži vien uztvēra vienīgi kā ēku dekoratīvā ietērpā nomainītu, retrospektīvo eklektisma formu vietā liekot jaunus, citās vizuālajās mākslās tolaik jau izkoptos jaunmodīgos ornamentālos rotājumus – dažādas maskas, kurām bieži vien ir smejoša, kliecdoša vai sapņaina izteiksme, vijīgas līnijas un stilizēti augi, liekti saspriestas līnijas, trīs vai piecas iekārtas lizēnas, no kurām vidējā stiepjas zemāk, ģeometriskas figūras, atslēgas cauruma formas u. c. šādi eklektiski dekoratīva jūgendstila piemēri Rīgā ir vairāki arhitektu Heinriha Šēla un Frīdriha Šefela agrākie darbi, piemēram, Tērbatas ielā 86 (1900), Smilšu ielā 8 (1902), Ģertrūdes

ielā 10/12 (1902) un Teātra ielā 9 (1903). Arī citi pazīstami Rīgas arhitektūras meistari – Konstantīns Pēkšēns, Rūdolfs Heinrihs Cirkvics (*Rudolph Heinrich Zirkwitz*, 1857–1926), Aleksandrs Šmēlings, Jānis Alksnis, Kārlis Johans Felsko (*Karl Johann Felsko*, 1844–1918), Augusts Vite (*August Witte*, 1876–1969) un citi – veidoja ēkas šādā manierē.

Apmēram duci eklektiski dekoratīvā jūgendstila celtni, kuru fasādes burtiski mutuļo pārspīlēti bagātos dažādu neparastu dekoratīvo veidojumu ņudzekļos, radījis būvinženieris Mihails Eizenšteins (*Михаил Эйзенштейн*, 1867–1920). Piecas no tām atrodas Alberta ielā. Ēkas Elizabetes ielā 10b fasāde (sk. att. 22. lpp.) projektēta, pārkopējot un papildinot Leipčigas arhitekta Georga Vinšmaņa (*Georg Wünschmann*, 1868–1937) un grafiķa Hansa Kocela (*Hans Eduard Kozel*, 1875 – ap 1927) fasādes zīmējumu, kas publicēts kādā “jaunā stila” fasāžu zīmējumu krājumā³. Ēkas fasāde un bagātīgi rotātā kāpņu telpa restaurēta 2000. gadā.

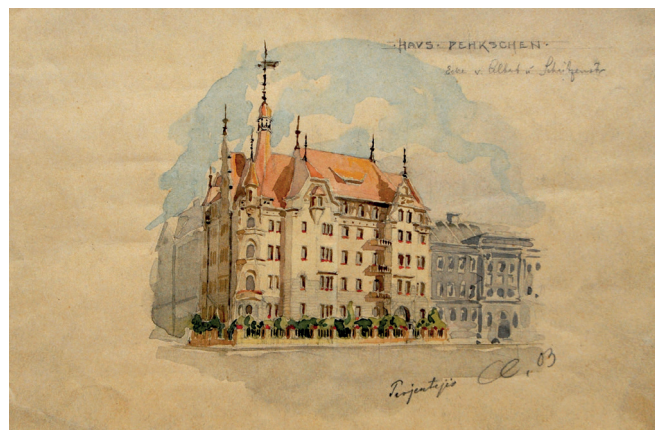
Ap 1907. gadu jaunceltņu fasādēs aizvien noteiktāk iezīmējās uzsvērti stateniski dalījumi un slaidi, vertikāli izstiepti arhitektoniskās kompozīcijas elementi. Lielākoties tie ir spēcīgi artikulēti erkeri un reljefas lizēnas vai cita profila joslas, kas paceļas vairāku stāvu augstumā. Šis formālās pazīmes raksturo statenisko jūgendstilu – vienu no raksturīgākajiem Rīgas 20. gadsimta sākuma arhitektūras stilistiskajiem novirzieniem.

Arhitekta Jāņa Alkšņa darbu klāstā stateniskais jūgendstils ir tikpat kā viņa daiļrades zīmols. Šajā stilistikā pēc viņa projektiem uzcelts vairāk nekā 100 ēku. 1908. gadā pēc viņa projekta celts īres nams Stabu ielā 19 (sk. att. 25. lpp.), kura īpašnieks bija viņš pats. 1987. gadā ēka pilnīgi izdega. Tā tika atjaunota no 1997. līdz 1999. gadam, kopumā saglabājot ēkas telpisko struktūru ar vidējā spārna pārsegumu nobīdi par puslīmeni attiecībā pret ielas un dziļāko pagalma spārnu, kas ļauj racionāli izmantot kāpņu telpas. Pagalmos un zem ēkas vidējā spārna asprātīgi izbūvētas autostāvvietas divos līmeņos. Gandrīz visi vēsturiskie fasādes apdares elementi precīzi restaurēti.

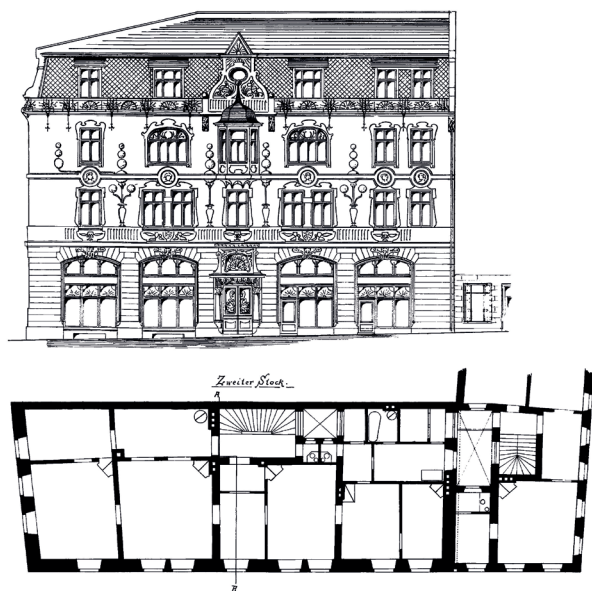
Viens no izcilākajiem Rīgas stateniskā jūgendstila pieminekļiem ir Rīgas tirgotāju savstarpējās kredīt biedrības bankas nams Tērbatas ielā 14 (sk. att. 25. lpp.). Tas celts 1909. gadā pēc Konstantīna Pēkšēna un Artūra Mēdlingera (*Arthur Moedlinger*, 1880–1961) projekta.

Īres nams Brīvības ielā 55. 1900.
Vilhelms Neimanis. Foto: Jānis Krastiņš

Īres nams Alberta ielā 12.
1903. Konstantins Pēkšēns
un Eižens Laube. Kopskata
foto: Jānis Krastiņš;
Eižena Laubes zīmētās
projekta perspektīvas
oriģināla (privātā kolekcijā)
reprodukcija no Rīgas
Jugendstila muzeja

Īres nams Audēju ielā 7. 1899.
Alfrēds Ašenkampfs un Makss Šervinskis.
Kopskats (foto: Jānis Krastiņš),
projekta plāns un fasādes zīmējums

Īres nams Elizabetes ielā 10b. 1903. Mihails Eizenšteins.
Foto: Jānis Krastiņš

Nama fasādes apšūtas ar pelēku un melnu granītu, kas ievests no Somijas un Zviedrijas. Daļa ornamentālo ciļņu sākotnēji bijuši zeltīti. Kāpņutelpas logus rotā gleznotāja un stikla mākslinieka Kārļa Brencēna tipiskā jūgendstila grafiskajā manierē veidotas vitrāžas, kas simbolizē izglītību, transportu, tirdzniecību, jūrniecību u. c. tēmas, bet vitrāžā starp pirmo un otro stāvu ir latviešu atmodas kustības ievadītāja, tautsaimnieka un publicista Krišjāņa Valdemāra portrets ar aicinājumu “Latvji, braucat jūrīnā, zeltu krājat pūrīnā.”

Visvairāk šajā stilistikajā manierē veidotu ēku radījuši arhitekti Eižens Laube, Oskars Bārs, Rūdolfs Donbergs (*Rudolph Dohnberg*, 1864–1918), Edgars Frīzendorfs (*Edgar Friesendorff*, 1881–1945), Bernhards Bilenšteins (*Bernhard Bielenstein*, 1877–1959), Pauls Mandelštams (*Paul Mandelstamm*, 1872–1941), Nikolajs Nords (*Nikolai Nord*, 1880–1934) un Ernests Polis (arī Pole, 1872–1914). Perpendikulārā jūgendstila celtnes vairākās vietās Rīgas centrā pilnīgi nosaka pilsētvides tēlu. Šādas vietas ir, piemēram, Brīvības ielas posms starp Ģertrūdes un Stabu ielu, īres namu grupas Ģertrūdes ielā 30 (1909, Jānis Alksnis), 32 (1910, Eižens Laube) un 34 (1911, Jānis Alksnis) un Antonijas ielā 18 (1910, Ernests Polis), 20 (1911, Nikolajs Nords), 22 (1913, Ernests Polis), 24 un 26 (1913, Jānis Alksnis), kā arī biroju ēkas Kaļķu ielā 22 un 24. Pirmo no šīm ēkām 1912.–1913. gadā uzcēla pēc arhitekta Paula Mandelštama, bet otro no 1913. līdz 1917. gadam pēc arhitektu Herberta Tīmera (*Herbert Tiemer*, 1879–1938) un Makša Deibnera (*Max Deubner*, 1884–1947) projektiem (sk. att. 25. lpp.). Abu ēku nesošās konstrukcijas ir metāla karkass, kas ļāva veidot plaši iestiklotas fasādes ar ļoti šaurām ailstarpām. Bez birojiem un veikaliem Kaļķu ielā 24 atradās arī dzīvokļi un kinoteātris. Publiskajās telpās varēja iekļūt no gleznainā iekšpagalma, kuru rotāja strūklaka. Ēka ir vairākas reizes pārbūvēta, taču saglabājusi savu sākotnējo veidolu. Kino vietā iekārtots kazino. 2003. gadā pagalmā pārkārtots ar stikla jumtu.

Starp jūgendstila formālās izteiksmes dažādajiem novirzieniem viens no savdabīgākajiem un spilgtākajiem ir nacionālais romantisms. Tas bija vienas vai otras tautas mēģinājums savu nacionālo tātātību iemūžināt arhitektūrā. Ziemeļeiropas zemēs

nacionālā romantisma celtnes ir it kā pirmatnīga spara un lietišķības apdvestas. Tās atšķiras ar zināmu formu smagnējību, monumentālu cēlumu un stāviem jumtiem. Īpaša vērība veltīta īstu, dabisku būvmateriālu lietojumam ēku ārējā apdarē. Rīgā nacionālais romantisms valdīja samērā īsu laika sprīdi – tikai no 1905. līdz 1911. gadam. Tomēr šī stilistika Latvijas arhitektūras vēsturē bija vispārliedzošākais nacionālās identitātes atspoguļojums. Latviešu arhitekti centās radīt savu nacionālo būvmākslu, izmantojot tautas koka celtniecības formveides paņēmienus, kā arī tradicionālās lietišķās mākslas darinājumu izteiksmē sakņotus motīvus.

Jūgendstila laikā Rīga kļuva aizvien latviskāka. 19. gadsimta vidū no nedaudz vairāk nekā 100 000 Rīgas iedzīvotājiem tikai 23,6% bija latvieši, bet 20. gadsimta sākumā, kad iedzīvotāju skaits bija pieaudzis vismaz piecas reizes, latviešu īpatsvars bija ap 40%. Ap 1910. gadu 31,5% no Rīgas namīpašniekiem bija vācieši, 10,4% – krievi, bet 44,7% – latvieši. Starp 20. gadsimta sākumā uzcelto daudzstāvu jūgendstila ēku īpašniekiem viņu īpatsvars bija vēl lielāks – vairāk nekā 60%! Celtniecību hipotekāru kredītu veidā finansēja bankas, kas galvenokārt piederēja vāciešiem. Tolaik latviešu valodā izdeva ap 300 dažādu laikrakstu un 160 žurnālu. Ļoti ražīgi bija latviešu arhitekti: pēc Konstantīna Pēkšēna projektiem Rīgā uzcelts ap 250 daudzstāvu mūra namu, Jāņa Alksņa – ap 130, Oskara Bāra – ap 90, Eižena Laubes – 83, Aleksandra Vanaga – 71, Ernesta Poļa – ap 40, Augusta Malvesa – 20, Mārtiņa Nukšas – tikpat, bet Jāņa Gaiļa – 15.

Arhitekts Eižens Laube 1908. gadā publicēja savdabīgu nacionālā stila manifestu: “Katrai tautai arvien ir savas tradīcijas, zināms formu krājums, kas pamazītēm pārgājis no vienas paaudzes uz otru, saskaņā ar viņas temperamentu un daļuma sajūtu. Šis faktors ir arī viens no tiem, kas rada stila īpatnību.”⁴ Latviešiem jābūt latviskam stilam, un E. Laube piedāvāja modeli, kā to iegūt: “Pateicoties mūsu senlaiku lietu krājumiem, mums, latviešiem ir dota iespēja nogremdēties mūsu senču garā, un, jo vairāk mēs to darīsim, jo vairāk vecais gars atjaunosies iekš mums un atjaunotā, spēcīgākā veidā pārņems katru no mums un visu mūsu dzīvi, mūsu darbus. Tad arī mūsu būves izrādīs raksturu, kas būs pilnīgi patstāvīgs, latvisks.”⁵

Jau 1904. gadā Jānis Asars rakstīja, ka mākslai jāattīstās atbilstoši laika garam un dzīves apstākļiem, un, cik “svabadi tad mūsu māksla varēs attīstīties, piemērodamās latviešu dzīves prasībām, tās apmierināt, tik tā būs īsta māksla, un cik tā šai ziņā būs īsta māksla, tik tā ar savu dabīgu nepieciešamību būs latviska.”⁶

Pirmās nacionālā romantisma celtnes Rīgā – Lāčplēša ielā 4, Aleksandra Čaka ielā 26 un Tērbatas ielā 15/17 – parādījās 1905. gadā. Visu šo ēku projektus parakstījis Konstantīns Pēksēns, bet to izstrādāšanā piedalījušies Augusts Malvess un Eižens Laube. Pēdējais kļuva par šīs stilistikā strāvojuma galveno ideologu un veicinātāju.

M. Kļaviņas īres nama Aleksandra Čaka ielā 26 fasādi grezno uzraksts “Mans nams – mana pils” (pazīstamā angļu sakāmvārda “*My home is my castle*” tulkojums latviešu valodā) un daži atturīgi etnogrāfisku motīvu rotājumi. Mākslinieciskās kompozīcijas pamatā likts fasādes asimetrisks sadalījums divos laukumos, kas atšķiras ar virsmu apmetuma faktūrām. Vidējā daļā sekli izvirzītā rīzalītā par puslīmeni nobīdītās logailas atspoguļo ēkas telpisko struktūru: aiz šiem logiem atrodas kāpņu starplaukumiņi.

Skola Tērbatas ielā 15/17 (sk. att. 26. lpp.) ir viena no Rīgas 20. gadsimta sākuma arhitektūras ikonām. To cēlis dzejnieks, jurists un izglītības darbinieks Atis Ķeniņš. Ēkai ir izteiksmīgs siluets un dažādu dabisko būvmateriālu variējumos veidota arhitektoniskā apdare. Te lietoti šūnakmeņi, kas pēc pasūtītāja ieceres savākti no Staburaga atlūzām, sarkanie ķieģeļi, dažādu faktūru apmetumi un zaļu keramikas flīzīšu ielikumi. Fasādē eksponētas ēkas atsevišķas konstruktīvās detaļas. Tādas ir no velmēta profiltērauda izgatavotās trešā stāva logailu pārsedzes ar sarkanajiem ķieģeļiem apšūtajās fasādes daļās, kā arī ekspresīvās konsoles fasādes augšdaļā. Tās fiksē skolas zāles pārseguma kopņu galus. Šīs konstrukcijas bija mākslinieciski eksponētas arī iekštelpā.

Visražīgākais nacionālā romantisma arhitekts bija Aleksandrs Vanags (1873–1919). Daudzu ēku projektus viņš izstrādāja sadarbībā ar Paulu Kampi. Arhitekts Augusts Malvess izmantoja atšķirīgas, neparastas formas, variējot kontrastējošas virsmu faktūras un toņus. Šajā stilistikā vairākas celtnes radījuši arī vietējie vācbaltiešu arhitekti – Vilhelms

Bokslafs (*Wilhelm Bockslaff*, 1858–1945), Vilhelms Reslers (*Wilhelm Roessler*, 1879–1949) un citi. Viena no nacionālā romantisma ikonām ir Krusta baznīca Ropažu ielā 120. Tās projektu izstrādājis Vilhelms Bokslafs kopā ar Edgaru Frīzendorfu. 1907. gadā abi arhitekti izstrādāja neobarokālu baznīcas skici⁷, taču īstenotajā celtnē virsroku ņēmis laikmeta inovatīvais gars. Baznīcas sānu jomi ērtības labad ir ļoti šauri, bet telpiski izvērsta šķērsjoms – asimetrisks. Šķērsjoma garākajam spārnam piekļaujas tornis. Šī baznīca ir viena no arhitektūras pērlēm, kas atspoguļo latviešu un vācu kultūras mijiedarbi.

Iespaidīga nacionālā romantisma ēku grupa atrodas Brīvības ielā starp Ģertrūdes un Lāčplēša ielu. Lielākais un viens no iespaidīgākajiem nacionālā romantisma apbūves ansambļiem Rīgā ir īres nami Krišjāņa Valdemāra ielā 67, 69, 71 un 73 (sk. att. 26. lpp.). Ēka Krišjāņa Valdemāra ielā 67 (1909, Eižens Laube) izceļas ar efektīgu stūra torni un elegantām etnogrāfisku ornamentu stilizācijām dekoratīvajos ciļņos. Pārējo ēku (1909–1910, Aleksandrs Vanags un Pauls Kampe) fasāžu apdarē atsevišķi etnogrāfiskie motīvi atveidoti nepastarpināti. Granītā izcirstajam balstam ieejas portālā Krišjāņa Valdemāra ielā 69 ir tautas koka celtniecībā sastopamu stabu forma.

Savrupa vieta Rīgas jūgendstila formālajā daudzveidībā ir virknei sabiedrisko ēku, kuras 20. gadsimta sākumā uzcēla pēc pilsētas tā laika galvenā arhitekta Reinholda Šmēlinga (*Reinhold Georg Schmaeling*, 1840–1917) projektiem. Tās izceļas ar fasāžu apdari, kurā mijkārtotas sarkano apdares ķieģeļu virsmas ar gaiša apmetuma laukumiem. Šajā manierē pēc Reinholda Šmēlinga projektiem uzcelts vismaz kāds ducis skolu, pilsētas 2. slimnīca Pilsoņu ielā 13 (1908–1913), Āgenskalna tirgus (1911), ugunsdzēsēju depo Hanzas ielā 5 (1908–1910) un citas celtnes.

Ap 1910. gadu iezīmējās noteikta pievēršanās klasisko formu valodai. Tas bija neoklasicisms, kas radās kā pretsvars jūgendstila dažkārt līdz galam nepārvarētajam pārmērīgajam dekoratīvismam. Agrākais neoklasicisma darbs Rīgā paradoksālā veidā bija Rīgas Latviešu biedrības nams Merķeļa ielā 13 (1909, arhitekti Eižens Laube un Ernests Polis). Pēc 1910. gada Rīgā uzcēla veselu virkni banku ēku. Tām nepieciešamo reprezentablo tēlu vislabāk nodrošināja īstajā brīdī atkal modē nākušie klasiskie izteiksmes līdzekļi.

Bankas nams Tērbatas ielā 14. 1909.
Konstantīns Pēkšēns, Artūrs Mēdliners.
Kopskats (augšā) un Kārļa Brenčēna veidota vitrāža kāpņu telpā (lejā).
Foto: Jānis Krastiņš

Augšā: Īres nams Īres nams Stabu ielā 19. 1908.
Jānis Alksnis. Foto: Jānis Krastiņš.
Lejā: biroju nami Kaļķu ielā 24 un 22. 1912–1917.
Herberts Timers un Makss Deibners, Pauls Mandelštams.
Foto: Jānis Krastiņš

Skola Tērbatas ielā 15/17. 1905.
Konstantīns Pēkšēns un Eižens Laube.
Foto: Jānis Krastiņš

Īres nami ar veikaliem
Krišjāņa Valdemāra ielā 67, 69, 71 un 73. 1909–1910.
Eižens Laube, Aleksandrs Vanags, Pauls Kampe.
Foto: Jānis Krastiņš

Izcili jūgendstila paraugi ir vairākas rūpnīcu ēkas, kuras projektējuši pasauleslaveni arhitekti. AEG elektrotehniskās rūpnīcas Brīvības gatvē 214 lielā ražošanas ēka pagalmā celta 1912. gadā pēc vācu arhitekta Pētera Bērensa (*Peter Behrens*, 1868–1940) projekta, bet Krievu-franču gumijas, gutaperčas un telegrāfa kompānijas *Provodņik* rūpnīca Ganību dambī 31 (1913) – pēc pazīstamā Šveices inženiera Robēra Maijāra (*Robert Maillart*, 1872–1940) izstrādāta projekta.

Unikāls jūgendstila arhitektūras piemineklis ir īres nams ar veikaliem Miera ielā 5, kas celts 1912. gadā pēc Aleksandra Šmēlinga, Edgara Hartmaņa (*Edgar Hartmann*) un Viktora Unferhava (*Viktor Unverhau*) projekta. Ar uzsvērti horizontālo, galos noapaļoto balkonu kārtojumu un lentveida logu motīvu tā tikpat kā neatšķiras no raksturīgajiem 20. gadsimta 20. un 30. gadu mijas funkcionālisma jeb modernās kustības piemēriem. Šī celtne ir uzskatāms pierādījums tam, ka tieši jūgendstils ir sākotne visai mūsdienu arhitektūrai.

PIEZĪMES

- 1— *Die Rigaer Jubiläums-Ausstellung 1901 in Bild und Wort: ein Erinnerungsbuch.* Red. Max Scherwinsky. Rīga: Jonck & Poliewsky, 1902. 267 S.
- 2— Šeit un turpmāk Rīgas ēku datējumi – pēc Rīgas būvvaldes projektu arhīva datiem (LVVA, 2761. f., 3. apr.).
- 3— Бродерсен, Густав. *Архитектурные фасады в новом стиле.* Санкт-Петербург, 1902, с. 14.
- 4— Laube, Eižens. Par būvniecības stilu. *Zalktis*, Nr. 4, 1908, 147. lpp.
- 5— Turpat.
- 6— Asars, Jānis. Mākslas amatniecība. No: *Jāņa Asara kopoti raksti.* 4 sēj. Rīga: A. Raņķa grāmatu tirgotava, 1910, 1. sēj., 3. burtn., 39. lpp.
- 7— *Jahrbuch für bildende Kunst in den Ostseeprovinzen.* Hrsg. vom Architektenverein zu Riga, 1907, S. 56.